

LIETUVOS BANKAS
EUROSISTEMA

Lietuvos ekonomikos apžvalga

2020

BALANDIS

Lietuvos ekonomikos apžvalgoje nagrinėjama realiojo sektoriaus, kainų, viešųjų finansų ir kredito kaita Lietuvoje, taip pat numatoma šalies ekonomikos raida. Apžvalgoje pateikiama medžiaga yra statistinių duomenų analizės, modeliavimo ir ekspertų vertinimo rezultatas. Apžvalgą rengia Lietuvos bankas.

Apžvalgos skyriai „Tarpautinė aplinka“ ir „Eurosistemos pinigų politika“ pagrįsta informacija, paskelbta iki 2020 m. kovo 13 d., kiti skyriai – informacija, paskelbta iki 2020 m. kovo 2 d.

Leidžiama perspausdinti švietimo ir nekomerciniais tikslais, jei nurodomas šaltinis.

TURINYS

LIETUVOS EKONOMIKOS RAIDA IR PERSPEKTYVOS	6
I. TARPTAUTINĖ APLINKA.....	7
II. EUROSISTEMOS PINIGŲ POLITIKA	10
III. REALUSIS SEKTORIUS	12
IV. DARBO RINKA.....	14
V. IŠORĖS SEKTORIUS	16
VI. KAINOS	18
VII. EKONOMIKOS FINANSAVIMAS	20
VIII. VALDŽIOS SEKTORIAUS FINANSAI	22

PAVEIKSLŲ SĄRAŠAS

1 pav. Euro zonos, Vokietijos, JAV ir Kinijos apdirbamosios gamybos PVI	8
2 pav. S&P 500 akcijų rinkos indekso ir <i>Brent</i> žalios naftos kainos pokyčiai.....	8
3 pav. Faktiniai ECB palūkanų normų ir infliacijos duomenys bei rinkų lūkesčiai.....	10
4 pav. PFĮ naujų būsto paskolų ir paskolų ne finansų bendrovėms vidutinė palūkanų norma .	10
5 pav. BVP raida ir prognozė (pašalinus sezono ir darbo dienų skaičiaus įtaką).....	12
6 pav. Realiojo BVP kaitos veiksniai	12
7 pav. Gamybos atotrūkis nuo tvaraus lygio	13
8 pav. Investicijų kaitos veiksniai	13
9 pav. Migracijos balanso kaitos veiksniai	14
10 pav. Nedarbo lygis	14
11 pav. Įmonių, kurių veiklą riboja darbuotojų trūkumas ir nepakankama paklausa, dalis.....	15
12 pav. Darbo užmokesčio raida.....	15
13 pav. Metinis realiojo Lietuvos prekių ir paslaugų eksporto ir išorės paklausos augimas.....	16
14 pav. Lietuviškos kilmės prekių eksporto be mineralinių produktų augimas pagal šalių grupes	16
15 pav. Lietuvos eksporto prekių rinkos dalies ES raida.....	17
16 pav. Realiojo Lietuvos prekių ir paslaugų eksporto poveikis viso eksporto augimui	17
17 pav. Infliacija pagal SVKI ir jos kaitos veiksniai.....	18
18 pav. Maisto, tabako ir alkoholinių gėrimų įtaka metinei infliacijai.....	18
19 pav. Grynąjį skolinimą lemiantys veiksniai	21
20 pav. Per tris mėnesius namų ūkiams suteiktų naujų vartojimo ir kitos paskirties paskolų metinis pokytis.....	21
21 pav. Lietuvos fiskalinės politikos krypties ir produkcijos atotrūkio nuo potencialo raida ir prognozė	22
22 pav. Valdžios sektoriaus investicijų ir balanso raida	22

SANTRUMPOS

BVP	bendrasis vidaus produktas
ECB	Europos Centrinis Bankas
EK	Europos Komisija
ES	Europos Sąjunga
EURIBOR	Europos vidutinė tarpbankinės rinkos palūkanų norma
Eurosistema	Europos Centrinis Bankas ir euro zonos centriniai bankai
Eurostatas	Europos Sąjungos statistikos tarnyba
GPM	gyventojų pajamų mokestis
IRT	informacinės ir ryšių technologijos
JAV	Jungtinės Amerikos Valstijos
JK	Jungtinė Karalystė
NPD	neapmokestinamasis pajamų dydis
NT	nekilnojamas turtas
NVS	Nepriklausomų valstybių sandrauga
PFĮ	pinigų finansų įstaiga
PVI	pirkimo vadybininkų indeksas
PVM	pridėtinės vertės mokestis
SVKI	suderintasis vartotojų kainų indeksas
TVF	Tarptautinis valiutos fondas

LIETUVOS EKONOMIKOS RAIDA IR PERSPEKTYVOS

Šioje Lietuvos ekonomikos apžvalgoje pristatome 2019 m. Lietuvos ekonomikos rezultatus ir tendencijas, pagrįstas duomenimis ir informacija, paskelbta iki kovo 13 d., t. y. prieš prasidedant dėl koronaviruso (COVID-19) įvestam visuotiniam karantinui Lietuvoje. Reikšmingai pasikeitus situacijai, kai dėl COVID-19 pandemijos daugelyje šalių, taip pat ir Lietuvoje pradėtos taikyti karantino priemonės, Lietuvos makroekonominės prognozės kovo 27 d. buvo atnaujintos ir paskelbtos atskiru leidiniu¹.

Dar prieš prasidedant COVID-19 protrūkiams, euro zonos ekonomika 2019 m. pabaigoje augo lėtai. JAV ir Kinijos prekybos karas mažino prekybą ne tik tarp šių šalių, bet ir pakenkė kitoms, su Kinija prekiaujančioms ir į pasaulinę vertės grandinę smarkiai įsitraukusioms ekonomikoms. Pavyzdžiui, Vokietijos BVP 2019 m. ketvirtąjį ketvirtį visiškai neaugo. Prancūzija 2019 m. pabaigoje patyrė didelio masto darbuotojų streikus, dėl kurių ketvirtąjį ketvirtį BVP augimas tapo neigiamas. Italijos ekonomika pradėjo augti lėčiau dar prieš prasidedant COVID-19 protrūkiui, jos BVP per 2019 m. ketvirtąjį ketvirtį susitraukė 0,3 proc. Nemažą poveikį tam galėjo daryti dėl įsisiūbavusių prekybos konfliktų ir *Brexit* įsivyravęs didelis ekonominės politikos neapibrėžtumas.

Lėtėjančio pasaulio ekonomikos augimo fone Lietuvos ekonomika iki pat 2019 m. pabaigos išlaikė spartų augimą – pernai jis sudarė 3,9 proc. Ekonomikos augimą labiausiai skatino namų ūkių vartojimas ir investicijos. Didelis atlyginimų kilimas ir nedidelis infliacijos tempas visus 2019 m. didino namų ūkių disponuojamąsias pajamas ir vartojimą. Spartų investicijų augimą (7,4 %) 2019 m. palaikė ir privačiojo sektoriaus investavimas į mašinas bei įrenginius ir negyvenamųjų pastatų bei statinių statyba, nemenkai finansuota ES paramos fondų lėšomis. Svariai ūgtelėjo ir jau keletą metų didėjusios investicijos į informacijos bei ryšių įrangą, atspindinčios Lietuvos verslo skaitmenizavimo ir modernizavimo procesus – jie yra itin svarbūs, nes kelia darbo našumą. Nors Lietuvos eksporto augimo tempas vis dar buvo spartus, daugelio lietuviškos kilmės prekių grupių eksporto augimas 2019 m. pabaigoje sulėtėjo. 2019 m. įtampa darbo rinkoje stabilizavosi – nedarbo lygis nustojo mažėti ir sudarė 6,3 proc., o atlyginimų augimas privačiame sektoriuje prislopo, tačiau bendrai atlyginimai šalyje vis dar kilo sparčiai ir siekė 9 proc. Įtampą šiek tiek mažino pirmą kartą nuo Nepriklausomybės atgavimo stebėtas teigiamas migracijos balansas – į šalį atvyko 10 tūkst. daugiau žmonių, nei iš jos išvyko. Infliacija Lietuvoje tebebuvo maža – 2019 m. ji sudarė 2,2 proc. Vienas iš svarbiausių infliaciją didinančių veiksnių buvo paslaugų kainos, kurioms didelę įtaką darė kylantys atlyginimai, ir dėl prasto derliaus didėjusios pasaulinės maisto kainos.

¹ [Makroekonominės prognozės \(2020 m. kovas\).](#)

I. TARPTAUTINĖ APLINKA

(remiamasi 2020 m. kovo 13 d. turėtais duomenimis)

Nors kai kurios rizikos atslūgo, pasaulio ekonomikos augimas lėtėja dėl koronaviruso protrūkio.

Dar 2019 m. pabaigoje buvo prognozuojamas ~ 3 proc. pasaulio ūkio augimas, tačiau dėl koronaviruso pandemijos šios prognozės tapo gerokai pesimistiškesnės. Prasidėjęs Kinijoje ir sukėlęs nuosmukį šalies apdirbamosios gamybos bei paslaugų sektoriuose, virusas toliau plito visame pasaulyje. Iš pradžių baimintasi trumpalaikių tiekimo sutrikdymų, galimai pašalinamų panaudojant atsargas, o vėliau paaiškėjo, kad neigiami viruso padariniai nuvilnys per viso pasaulio ekonomiką skirtingais kanalais. Tai sukėlė stiprų paklausos šoką: tiesiogiai – per paslaugų, ypač kelionių, sektoriaus užimtumą, baimei dėl koronaviruso išlaikant vartotojus namuose ir mažinant ilgalaikio vartojimo prekių vartojimą; netiesiogiai – per finansų rinkas, kurioms smingant žemyn mažėja namų ūkių turtas ir privatusis vartojimas. Virusui ir karantinui sustabdžius gamybą ir sutrikdžius tiekimo grandines, pasireiškė pasiūlos šokas: pradėjo trūkti prekių, vėluoti užsakymai, ateityje gali prasidėti ir masiniai atleidimai iš darbo. Ekonomikos augimo prognozės metų pradžioje buvo grindžiamos dviem prielaidomis – kad viruso teritorija apsiribos Kinija ir kad jo plitimas bus visiškai sustabdytas. Vis dėlto apklausų duomenys (pvz., *Sentix*) rodo, kad nuo vasario mėn. pasaulio ekonomika augo gerokai lėčiau ar net lėtėjo. Pasak TVF, dėl koronaviruso padarinių anksčiau prognozuotas spartesnis pasaulio ekonomikos augimas šiemet nepasitvirtins – ūkis turėtų augti mažiau nei 2,9 proc. Kovo mėn. atnaujintose EBPO prognozėse pagal optimistinį scenarijų pasaulio ekonomikos augimas sumažintas 0,5 proc. p. (iki 2,4 %), neatmetant tikimybės, kad pagal blogesnę scenarijų augimas galėtų sumažėti iki 1,4 proc.

Koronaviruso pandemija, bręstanti imigrantų krizė Graikijos pasienyje ir didžiųjų ekonomikų problemos neleidžia tikėtis, kad euro zonos ūkis pradės augti sparčiau.

2019 m. pabaigoje palanki situacija darbo rinkoje, didėjančios disponuojamosios pajamos ir maža skolinimosi kaina toliau skatino vieno pagrindinių euro zonos ekonomikos augimo skatinamųjų veiksnių – privačiojo vartojimo – didėjimą, padėjo kompensuoti išorės paklausos mažėjimą. Nors metų pradžioje situacija apdirbamosios gamybos sektoriuje stabilizavosi (žr. 1 pav.), euro zonos ekonomika 2019 m. augo tik 1,2 proc. 2019 m. trečiąjį ketvirtį išvengusi techninės recesijos, Vokietijos ekonomika paskutinį ketvirtį neaugo. Prastėjo ir Prancūzijos situacija – dėl gruodžio mėn. prasidėjusios sumaišties profesinėms sąjungoms protestuojant prieš prezidento inicijuotą pensijų reformą paskutinį ketvirtį BVP susitraukė pirmą kartą nuo 2016 m. (ketvirtinis augimas buvo -0,1 %). Labai tikėtina, kad Italija, kurioje stebimas didžiausias viruso protrūkis Europoje ir paskelbtas visuotinis karantinas, 2020 m. atsidurs recesijoje. Kitos bloko valstybės taip pat jau susiduria su tiekimo grandinių sutrikimais ir paslaugų sektoriaus augimo sulėtėjimu. Nerimą ES kelia ir tūkstančiai migrantų iš Sirijos, besibūriuojantys Turkijos pasienyje su Graikija, – ši situacija artimiausiu metu gali virsti nauja pabėgėlių krize.

Dėl išsisklaidžiusio politinio neapibrėžtumo JK ekonomika 2020 m. pradžioje atsigavo.

Labiausiai atsigavo paslaugų sektorius, sudarantis apie 80 proc. šalies ekonomikos. Po to, kai B. Johnsono vadovaujama konservatorių partija laimėjo JK pirmalaikius parlamento rinkimus, padidėjus vartotojų optimizmui, įmonės fiksavo didžiausią pajamų augimą nuo 2018 m. vidurio. Dar 2019 m. pabaigoje augęs privatusis vartojimas ir verslo investicijos skatino naujų darbo vietų kūrimą, o eksporto apimtis sausio mėn. vėl didėjo. Prie ūkio atsigavimo labai prisidėjo tai, kad atslūgo griežtojo *Brexit* grėsmė – sausio 31 d. JK pasitraukus iš ES, prasidėjo pereinamasis laikotarpis, per kurį JK ir ES prekybos santykiai iš esmės nesikeis. Tikimasi, kad iki metų pabaigos JK ir ES pavyks pasiekti laisvosios prekybos susitarimą. Vis dėlto derybose dėl JK ir ES prekybos santykių ateities kilę nesutarimai kelia riziką, kad susitarimas bus siauros apimties arba jo apskritai nepavyks pasiekti.

2020 m. pradžioje JAV ekonomika jau ėmė justti koronaviruso protrūkio pasekmes.

2019 m. JAV tęsėsi ilgiausias istorijoje ekonomikos pakilimas – šalies ūkio augimas pernai sudarė 2,3 proc. Nepaisant JAV prekybos konflikto su Kinija, prie ekonomikos augimo daugiausia prisidėjo dėl sumažėjusio importo augęs grynasis eksportas. Be to, palanki situacija darbo rinkoje (sausio mėn. nedarbo lygis sudarė 3,6 %), kylantys atlyginimai bei aukšti vartotojų pasitikėjimo rodikliai palaikė ir privačiojo vartojimo išlaidų augimą. Tačiau 2020 m. augimą turėtų riboti galima prekybos konfliktų eskalacija, ypač tarp JAV ir ES, geopolitinės situacijos aštrėjimas ir koronaviruso sukeltos problemos. Jas šalis jau pradeda justti – JAV ekonomikos aktyvumas

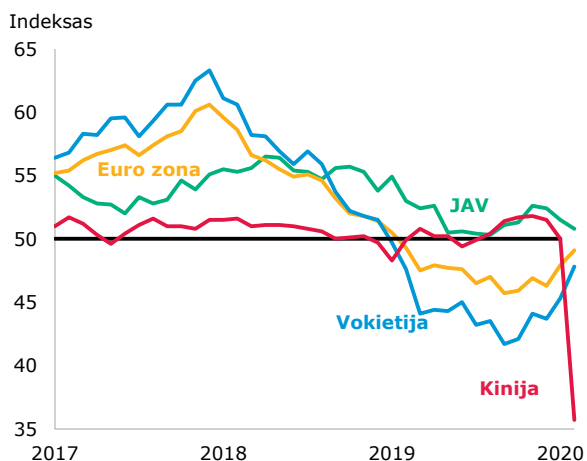
vasario mėn. mažėjo pirmą kartą nuo dalinio vyriausybės uždarymo 2013 m., o paslaugų sektoriaus PVI, daugiausia dėl sumažėjusios paklausos turizmo, aptarnavimo veiklose, traukėsi. JAV federalinio rezervo sistema, reaguodama į didėjančias rizikas ekonomikai, kurias kelia koronaviruso protrūkis, kovo pradžioje sumažino bazinę palūkanų normą 0,5 proc. p. – iki 1,0–1,25 proc.

2019 m. Kinijos ekonomika augo lėčiausiai per 30 metų, tačiau 2020 m. rodikliai bus dar prastesni.

Vasario mėn. Kinijos PVI smuko į neregėtas žemumas (27,5), atspindėdamas kritusį vartojimą ir sumažėjusį ekonominį aktyvumą. Žinant, kad Kinija, dar vadinama pasaulio fabriku, pagamina trečdalį pasaulio apdirbamosios gamybos produkcijos ir yra didžiausia prekių eksportuotoja, nestebina, jog dėl koronaviruso ir jo prevencijos sumažėjęs ekonominis aktyvumas neigiamai veikia ne tik jos, bet ir viso pasaulio ekonomiką. Didžiausi smūgiai Kinijoje suduoti ilgalaikio vartojimo prekių pardavimo apimčiai (per vasario mėn. pirmas dvi savaites automobilių pardavimai smuko 92 %) ir paslaugų sektoriui (tarptautiniai skrydžiai iš Kinijos sumažėjo 55,9 %, palyginti su 2019 m. tuo pačiu laikotarpiu). Net jei veikla Kinijos gamyklose artimiausiais mėnesiais būtų atkurta, rizika, kad eksporto užsakymai vis dar bus maži dėl nutrūkusio tiekimo grandinių Pietų Korėjoje, Japonijoje, Europoje, tebėra labai didelė. TVF 2020 m. Kinijos ekonomikos augimo prognozę sumažino per 0,4 proc. p. – iki mažiau kaip 5,6 proc.

Apirbamosios gamybos sektorius metų pradžioje atsigavo, tačiau toliau jį slopins koronaviruso protrūkis.

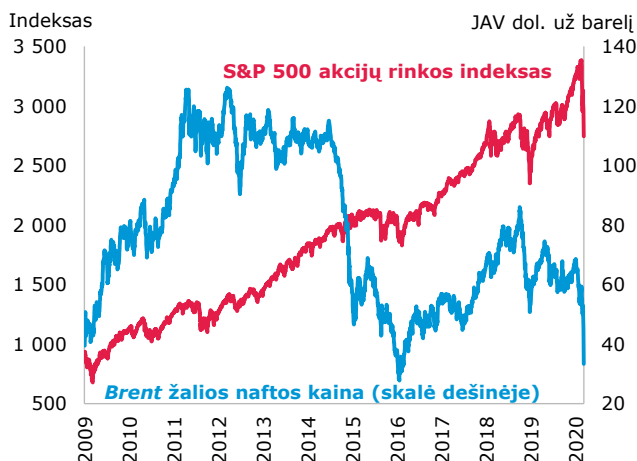
1 pav. Euro zonos, Vokietijos, JAV ir Kinijos apdirbamosios gamybos PVI

Šaltinis: Markit.

Koronavirusui ir OPEC nesutarimams smogus naftos kainai, akcijų kainos krito sparčiausiai nuo pasaulinės finansų krizės.

2 pav. S&P 500 akcijų rinkos indekso ir Brent žalios naftos kainos pokyčiai

Šaltinis: Macrobond.

Kaimyninių valstybių ūkio augimą slopins lėčiau auganti pasaulio ekonomika. Estijoje, Latvijoje ir Lenkijoje, kylant darbo užmokesčiui, o vartotojų pasitikėjimui vis dar esant dideliu, privatusis vartojimas 2019 m. toliau augo sparčiai. EK 2020 m. vasario mėn. vertinimu, nors Estijos ir Lenkijos ekonomikos augimą skatins vidaus paklausa, to nepakaks ir daugiausia dėl suprastėjusios išorės aplinkos šalių ekonomika 2020 m. augs lėčiau nei 2019 m. Latvijos ekonomikos augimas turėtų šiek tiek paspartėti dėl didėjančio privačiojo ir valdžios sektorių vartojimo.

Optimizmą finansų ir žaliavų rinkose 2020 m. nuslopino koronaviruso protrūkis ir OPEC valstybių nesutarimai.

Panika finansų rinkose dėl koronaviruso protrūkio sukeltų problemų prasidėjo dar vasario pabaigoje, tačiau kovo 12 d., įvardijamą juodoju ketvirtadieniu, akcijų kainos per dieną krito labiausiai nuo 1987 m. Tokią rinkų paniką sukėlė ne tik jau savaitės pradžioje paskelbta koronaviruso pandemija, bet ir JAV prezidento administracijos paskelbtas kelionių į Šengeno erdvę draudimas 30 dienų, taip pat ECB sprendimas nemažinti bazinių palūkanų normų. Žemiausių reitingų įmonių palūkanų normos reikšmingai išaugo – sugriežtėjusios finansavimo sąlygos gali neigiamai veikti finansinį stabilumą. Susilpnėjo su Kinijos tiekimo grandinėmis susijusių ekonomikų valiutos, uždarius gamyklas krito Kinijoje veikiančių gamybos įmonių akcijų kainos. Dėl koronaviruso sumažėjus naftos paklausai, OPEC valstybėms nepavyko susitarti dėl naftos gavybos apimčių ribojimo ir bet kokie apribojimai buvo panaikinti – kovo 9 d. naftos kaina krito iki 30 JAV dol. už barelį, iki mažiausio lygio nuo 1991 m. (žr. 2 pav.). Labai kritusios naftos kainos sustiprino nerimą finansų

rinkose. Investuotojams ieškant saugumo, aukso kaina pakilo iki aukščiausio lygio per septynerius metus (1 700 JAV dol. už trojos unciją), o 30 m. JAV vyriausybės obligacijų pajamingumas pirmąkart istorijoje nukrito žemiau 1 proc. Reaguodami į susiklosčiusią situaciją, centriniai bankai pradėjo mažinti palūkanų normas, kai kurios vyriausybės pažadėjo imtis fiskalinio skatinimo, TVF numatė atskirą fondą šalims kovai su virusu.

Pasaulio ekonomikos augimo prognozių rizikų balansas yra stipriai neigiamas. Kinijoje prasidėjęs koronavirusas, išplitęs po visą pasaulį, tikėtina, paveiks pasaulio ekonomiką stipriau nei 2002–2003 m. SARS viruso protrūkis, kai kuriais vertinimais kainavęs apie 40 mlrd. JAV dol.² Vis dar yra rizika, kad nesuvaldžius viruso nuostoliai pasaulio ekonomikai gali būti itin dideli tiek dėl paklausos, tiek ir dėl pasiūlos veiksnių. Šiuo metu Kinijai, sudarančiai 16,3 proc. pasaulio ekonomikos (2003 m. ši dalis buvo tik 4,2 %), tenka daug svarbesnis vaidmuo pasaulinėse vertės grandinėse, tad lėčiau auganti jos ekonomika pasaulio ekonomiką turėtų paveikti stipriau. Kitos rizikos – nesutarimas dėl laisvosios prekybos tarp JK ir ES, taip pat auganti JAV įmonių skola ir jos kokybė, didėjantis besivystančių rinkų įsiskolinimas (ypač užsienio valiuta), žemų palūkanų aplinkoje augantis rizikos tolerancijos lygis, keliantis pavojų pasaulio finansiniam stabilumui, nesutarimai tarp OPEC valstybių dėl naftos išgavimo, ir išaugusi įtampa bei ginkluotų konfliktų rizika Artimuosiuose Rytuose, dėl kurios ES gresia dar viena pabėgėlių krizė.

² [Globalization and Disease: The Case of SARS.](#)

II. EUROSISTEMOS PINIGŲ POLITIKA

(remiamasi 2020 m. kovo 13 d. turėtais duomenimis)

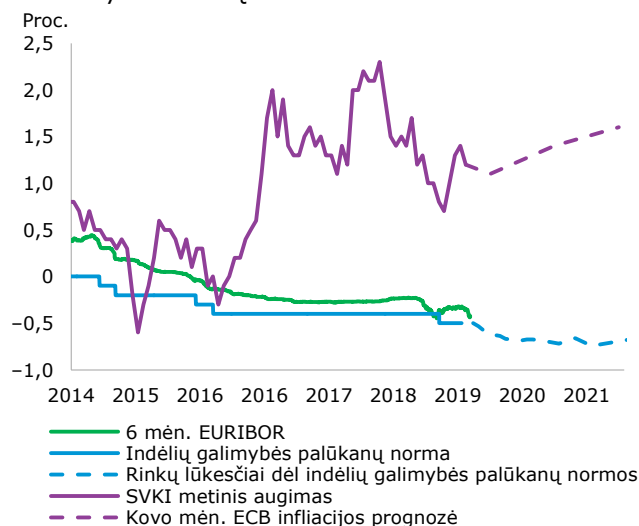
Per pastaruosius šešis mėnesius Eurosistema dar labiau sustiprino skatinamojo pobūdžio pinigų politiką, siekdama, kad infliacija tvariai artėtų prie šiek tiek mažesnio negu 2 proc. lygio. Aukštas skatinamosios pinigų politikos lygis užtikrinamas per mažas pagrindines ECB palūkanų normas ir numatomą jų raidą, didėjantį supirktų vertybinių popierių portfelį bei naujas ilgos trukmės skolinimo operacijas. ECB valdančioji taryba taip pat nusprendė pradėti pinigų politikos strategijos peržiūrą.

Nuo 2019 m. lapkričio 1 d. buvo atnaujinti grynieji pirkimai už 20 mlrd. Eur per mėnesį sumą pagal išplėstinę turto pirkimo programą. Nuo 2015 m. kovo mėn. iki 2020 m. sausio pabaigos Eurosistema iš viso nupirko turto už 2,7 trln., o Lietuvos bankas – už 10,7 mlrd. Eur (nuo lapkričio mėn. – už 0,2 mlrd. Eur). Numatoma, kad turto pirkimai bus sustabdyti netrukus prieš tai, kai Valdančioji taryba pradės didinti pagrindines ECB palūkanų normas. Rinkos dalyvių vertinimu, po indėlių galimybės palūkanų normos sumažinimo 2019 m. rugsėjo mėn. šių palūkanų normų augimo nesitikima dar bent keletą metų (žr. 3 pav.).

Kovo mėn. ECB valdančioji taryba dėl koronaviruso protrūkio keliamos grėsmės tolesnei euro zonos ekonomikos augimo ir infliacijos raidai priėmė sprendimą dėl papildomo visapusiško pinigų politikos priemonių paketo. Pirma, siekiant nedelsiant suteikti likvidumo paramą euro zonos finansų sistemai, nuspręsta laikinai (iki 2020 m. birželio mėn.) vykdyti papildomas ilgesnės trukmės refinansavimo operacijas itin palankiomis sąlygomis, t. y. taikant vidutinę indėlių galimybės palūkanų normą, kuri nuo 2019 m. rugsėjo mėn. lygi minus 50 bazinių punktų (žr. 3 pav.). Antra, skatinant bankus skolinti labiausiai koronaviruso padarinių paveiktoms įmonėms, taip pat bus taikomos gerokai palankesnės sąlygos tikslinės ilgesnės trukmės refinansavimo operacijoms. Pavyzdžiui, šių sandorių palūkanų norma skolinimo apimčių nemažinusiems bankams gali būti net 25 baziniais punktais mažesnė negu vidutinė indėlių galimybės palūkanų norma. Trečia, iki metų pabaigos bus laikinai vykdomi papildomi 120 mlrd. Eur vertės grynieji turto pirkimai. Tai padės palaikyti palankias realiosios ekonomikos finansavimo sąlygas esant išaugusiam neapibrėžtumui.

ECB palūkanų normos ir toliau yra itin mažos.

3 pav. Faktiniai ECB palūkanų normų ir infliacijos duomenys bei rinkų lūkesčiai

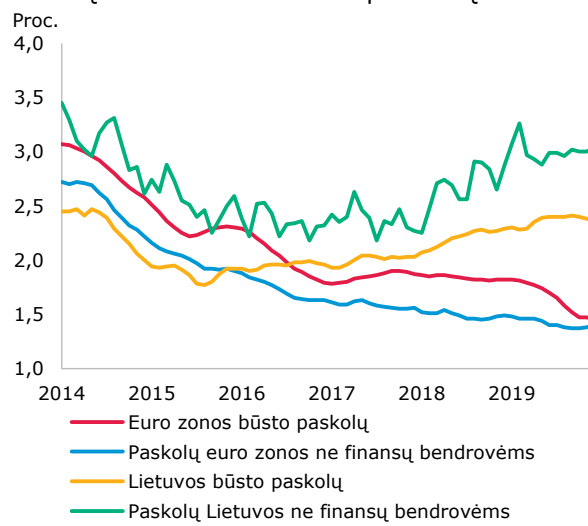

Šaltiniai: ECB ir Refinitiv.

Pastaba: paveiksle naudojami kovo 13 d. duomenys.

Finansavimosi sąlygos tebėra palankios.

4 pav. PFĮ naujų būsto paskolų ir paskolų ne finansų bendrovėms vidutinė palūkanų norma

Šaltiniai: ECB ir Lietuvos banko skaičiavimai.

Pastaba: 3 mėn. slenkamasis vidurkis.

Skatinamosios Eurosistemos pinigų politikos priemonės prisideda prie to, kad paskolų palūkanų normos yra žemo lygio. Per pastaruosius metus euro zonoje paskolų palūkanų normos sumažėjo (ypač būsto paskolų rinkoje) ir pasiekė istorines žemumas. Po kelerius metus trukusio augimo naujų paskolų vidutinės palūkanų normos Lietuvoje stabilizavosi ir tebebuvo aukštesnės nei vidutiniškai euro zonoje, ypač –

ne finansų bendrovėms (žr. 4 pav.). Didesnes palūkanų normas Lietuvoje galimai lemia dėl pastaruoju metu išaugusios koncentracijos bankų sektoriuje mažėjanti konkurencija ir galimai padidėjusi naujų paskolų rizika. Tikėtina, kad paskolų palūkanų normos Lietuvoje būtų dar aukštesnės, jeigu Eurosistema nevykdytų skatinamojo pobūdžio pinigų politikos.

Sausio mėn. ECB valdančioji taryba pradėjo savo pinigų politikos strategijos peržiūrą. Eurosistemos pinigų politikos strategija buvo priimta 1998 m., o kai kurie jos aspektai buvo patikslinti 2003 m. Tačiau nuo to laiko viso pasaulio, o kartu ir euro zonos ekonomika išgyveno dideles struktūrines permainas: globalizaciją, sparčią skaitmenizaciją, kintančias finansines struktūras ir grėsmę ekologiniam tvarumui. Be to, lėčiau kylantis darbo našumas, senėjanti visuomenė, taip pat ir finansų krizės padariniai lėmė palūkanų normų mažėjimą, tad ECB ir kiti centriniai bankai turi vis mažiau galimybių prireikus mažinti palūkanų normas. ECB valdančioji taryba, vykdydama strategijos peržiūrą, daugiausia dėmesio skirs kiekybinei kainų stabilumo tikslo formulotei (dabartinė formulotė: vidutiniu laikotarpiu palaikyti mažesnę kaip 2 proc., bet artimą šiam lygiui infliaciją), taip pat turimų pinigų politikos priemonių, kuriomis kainų stabilumas būtų užtikrinamas, poveikio ir galimų šalutinių veiksnių analizei. Per peržiūrą daug dėmesio bus skiriama įvertinimui, kaip finansinis stabilumas, užimtumas ir ekologinis tvarumas gali būti aktualūs ECB pinigų politikos vykdymui. Galiausiai Valdančioji taryba peržiūrės ir savo komunikacijos praktiką. Tikimasi, kad visas procesas bus baigtas iki šių metų pabaigos³.

³ Strategijos peržiūros metu per organizuojamus centrinių bankų renginius bus išklausa euro zonos gyventojų nuomonė, kurią taip pat galima pateikti [šiam tinklalapyje](#).

III. REALUSIS SEKTORIUS

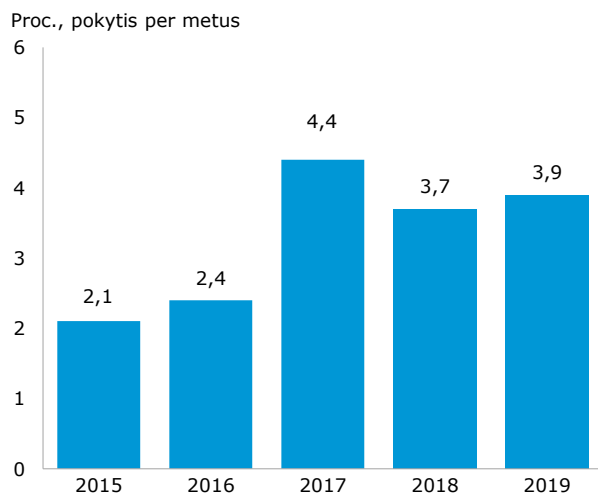
(remiamasi 2020 m. kovo 2 d. turėtais duomenimis)

2019 m. Lietuvos ekonomika sugebėjo atremti jos augimą slopinti turėjusius nepalankius veiksnius.

Dėl prekybos karų stringanti užsienio prekyba, nesugebanti atsigauti ES pramonė ir transporto sektoriui iškilę iššūkiai 2019 m. reikšmingai nesulėtino Lietuvos ekonomikos augimo. Šalies realusis BVP, 2019 m. pirmąjį ketvirtį augęs 4,2 proc., kitais ketvirčiais didėjo vienodu 3,8 proc. tempu. Todėl šalies ekonomika praėjusiais metais augo 3,9 proc. (žr. 5 pav.). Spartų ekonomikos augimą palaikė vidaus paklausa – didėjo tiek namų ūkių vartojimas, tiek investicijos (žr. 6 pav.). O prekių ir paslaugų eksportas, pirmąjį pusmetį augęs sparčiai, antrąjį pusmetį didėjo lėčiau – paskutinį ketvirtį jis augo bene dvigubai lėčiau nei pirmąjį pusmetį. Tokia ūkio plėtra iki šiol neleido keisti ekonomikos raidos ciklo vertinimo (jau kurį laiką palyginti spartus ūkio augimas lėmė didėjantį gamybos atotrūkį, rodantį, kiek ūkio raida yra nutolusi nuo tvarios ūkio raidos (žr. 7 pav.)) ir sudarė sąlygas formuotis disbalansams. Vis dėlto nesitikima, kad artimiausiais metais ekonomika išlaikys tokį spartų augimo tempą. Didėjantis koronaviruso protrūkis turėtų neigiamai paveikti tiek eksportą, tiek vidaus paklausą. Be to, ekonomikos augimą ribos lėčiau didėsiantys ES paramos srutai ir neapibrėžtumas, susijęs su transporto sektoriumi. Pažymėtina, kad dėl didesnio nei šiuo metu tikimasi koronaviruso protrūkio poveikio pasaulio ekonomikai ar jo išplitimo Lietuvoje yra reikšminga mažiau palankios ekonomikos raidos rizika.

2019 m. Lietuvos ekonomika tebeaugo sparčiai.

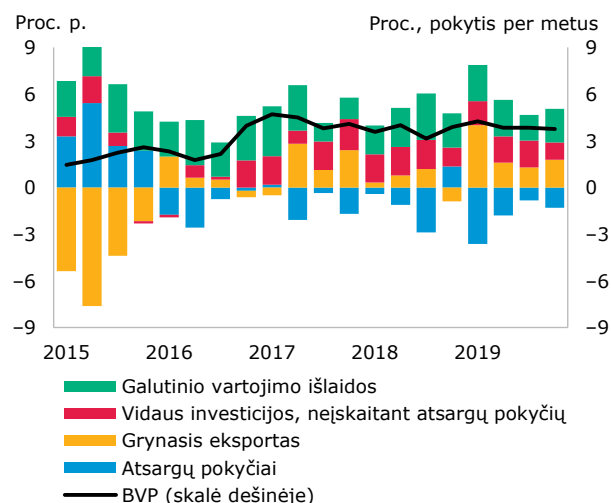
5 pav. BVP raida ir prognozė (pašalinus sezono ir darbo dienų skaičiaus įtaką)

Šaltiniai: Lietuvos statistikos departamentas ir Lietuvos banko skaičiavimai.

2019 m. spartų Lietuvos ekonomikos augimą palaikė vidaus paklausos veiksniai.

6 pav. Realiojo BVP kaitos veiksniai

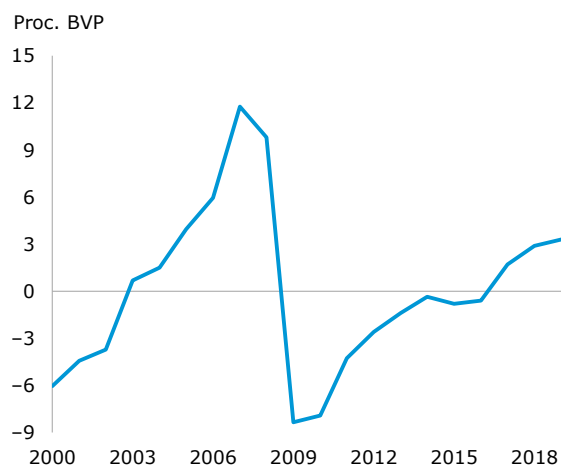

Šaltiniai: Lietuvos statistikos departamentas ir Lietuvos banko skaičiavimai.

Namų ūkių vartojimą labiausiai tebeplaikio vartotojams palanki darbo rinkos raida. Augantis darbo vietų skaičius ir darbo užmokestis (plačiau skaitykite IV skyriuje „Darbo rinka“) tebebuvo bene svarbiausi veiksniai, didinę namų ūkių pajamas, o lėčiau kilusios prekių ir paslaugų kainos dar labiau padidino namų ūkių perkamosios galios prieaugį. Vis dėlto pastebėtina, kad namų ūkiai nebuvo linkę vartojimo didinti tokia pačia apimtimi, kiek augo jų pajamos. Tai iš dalies galima sieti su namų ūkių noru daugiau taupyti. Šį polinkį rodo ir EK atliekamo vartotojų nuomonių tyrimo rezultatai – praėjusiais metais namų ūkiai tiek esamo momento tinkamumą taupyti, tiek tikimybę nors šiek tiek sutaupyti per artimiausius metus vertino bene geriausiai nuo duomenų skelbimo pradžios. Artimiausiais metais namų ūkių vartojimo tendencijos bus dar mažiau palankios. Daugiausia prie tokios namų ūkių vartojimo raidos turėtų prisidėti nepalankios demografinės ir darbo rinkos tendencijos ir galimi valdžios institucijų sprendimai, kuriais norima sumažinti koronaviruso plitimą Lietuvoje. Pastarieji kartu su nemažėjančiu neapibrėžtumu dėl koronaviruso protrūkio ir jo pasekmių ribos namų ūkių išlaidas pramogoms ir kitoms panašaus tipo paslaugoms, taip pat gali paskatinti atidėti didesnių prekių ar paslaugų įsigijimą ateičiai.

2019 m. atotrūkis nuo tvaraus raidos lygio buvo didžiausias nuo pasaulinės finansų krizės laikų.

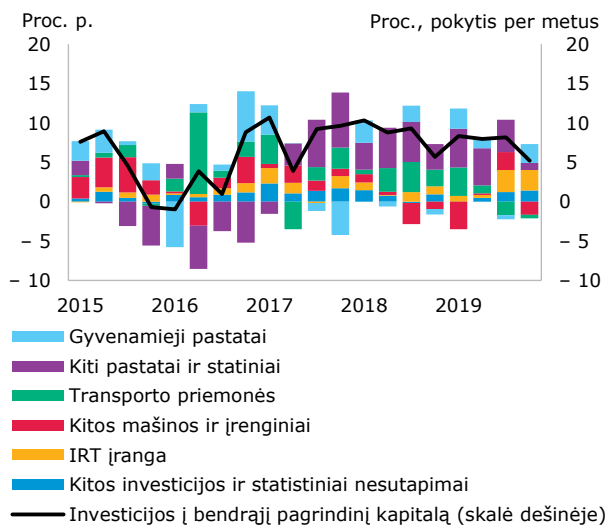
7 pav. Gamybos atotrūkis nuo tvaraus lygio

Šaltiniai: Lietuvos statistikos departamentas ir Lietuvos banko skaičiavimai.

Investicijos tebeaugo sparčiai net ir esant nepalankiam tarptautiniam ekonominiam klimatui.

8 pav. Investicijų kaitos veiksniai

Šaltiniai: Lietuvos statistikos departamentas ir Lietuvos banko skaičiavimai.

Nepaisant nepalankaus tarptautinio ekonominio klimato, 2019 m. investicijos didėjo gana panašiu tempu kaip ir 2017–2018 m. – 7,4 proc.

Praėjusiais metais labiausiai materialines investicijas didino apdirbamosios gamybos, NT operacijų, valdžios sektoriui priskiriamų veiklų, energetikos ir transporto sektorių įmonės. Jos daugiau investavo tiek į mašinas ir įrenginius, tiek į pastatus ir statinius (žr. 8 pav.). Kelis pastaruosius metus didėjančioms investicijoms į negyvenamuosius pastatus ir statinius reikšmingą įtaką daro augančios investiciniams projektams skirtos ES paramos lėšos. 2019 m. jų gauta beveik ketvirtadaliu daugiau. 2019 m. antrąjį ketvirtį sparčiai augo investicijos į IRT įrangą, o jų dalis visose investicijose pasiekė aukščiausią lygį per septynerius metus. Vis svarbesnį vaidmenį įgyjančios investicijos į IRT įrangą rodo įmonių norą neatsilikti nuo pasaulyje stebimų skaitmenizacijos tendencijų, taip pat šalies orientaciją į aukštesnę pridėtinę vertę kuriančių paslaugų sektorių plėtrą. Investicijos į IRT įrangą kaip ir į kitus gamybos įrenginius (išskyrus transporto priemones) svarbios dar ir dėl to, kad joms būdingas bene didžiausias indėlis didinant šalies technologinės pažangos lygį ir darbo našumą, t. y. rodiklius, reikšmingai prisidedančius prie tvaraus darbo užmokesčio ir pragyvenimo lygio augimo.

Kartu pastebėtina, kad praėjusių metų antrąją pusę sumažėjo investicijos į transporto priemones. Reikšmingą įtaką tam darė EK planuojamas pradėti taikyti mobilumo paketas ir Vyriausybės priimti sprendimai dėl dienpinigių apmokestinimo tvarkos, paskatinę Lietuvos krovininio kelių transporto įmones persvarstyti tolesnės veiklos strategiją. Pastaruoju metu kaip viena populiariausių alternatyvų įmonėms, norinčioms palaikyti esamą pelningumą, yra įvardijamas įmonių perregistravimas ar patronuojamųjų įmonių įkūrimas kaimyninėse valstybėse. Trumpuoju laikotarpiu tai gali sulėtinti ekonomikos augimą. Tačiau, vertinant ilgesnę perspektyvą, priimti valdžios sprendimai dėl dienpinigių apmokestinimo tvarkos turėtų prisidėti prie Lietuvoje likusių vairuotojų socialinių garantijų didėjimo. Kartu tai leistų šiek tiek sumažinti šalyje egzistuojantį pajamų apmokestinimo netolygumą – kai vienodą pajamų sumą gaunantys asmenys yra apmokestinami skirtingais pajamų mokesčio tarifais – ir užtikrinti didesnį kai kurių viešųjų paslaugų bei socialinių išlaidų finansavimą. Artimiausi metai investicijoms bus mažiau palankūs. Didžiausią įtaką tokiai padėčiai turės neapibrėžtumas dėl padėties tarptautinėje aplinkoje, įskaitant ir koronaviruso protrūkio poveikį, ne taip sparčiai didėjančios ES paramos lėšos ir planuojamas pradėti taikyti mobilumo paketas, taip pat nuo istorinių aukštumų atslūgęs apdirbamosios gamybos gamybos pajėgumų panaudojimo lygis.

IV. DARBO RINKA

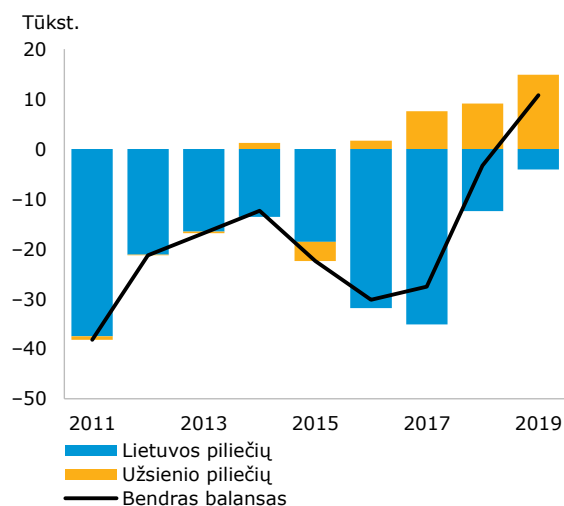
(remiamasi 2020 m. kovo 2 d. turėtais duomenimis)

Palankios migracijos tendencijos padeda stabilizuoti įtampą darbo rinkoje. Praėjusiais metais imigracija buvo 10 tūkst. asmenų didesnė nei emigracija (žr. 9 pav.). Ypač pagerėjo Lietuvos piliečių migracijos balansas: metų pabaigoje atvykstančių ir išvykstančių lietuvių skaičius iš esmės susilygino. Šiuos migracijos pokyčius lėmė gera padėtis Lietuvos darbo rinkoje. Galimybės rasti darbą, nepaisant šiek tiek išaugusio nedarbo lygio, yra palankios, o realusis darbo užmokestis, palyginti su pokrizinio laikotarpio pradžia, 2011 m., yra net 56 proc. didesnis. Atlyginimų⁴ Lietuvoje ir populiariausiose emigracijos šalyse skirtumas per septynerius metus sumažėjo maždaug nuo 3 iki 2 kartų. Prie Lietuvos piliečių migracijos balanso gerėjimo galėjo prisidėti ir dėl *Brexit* lietuviams mažiau patraukli tapusi JK darbo rinka bei lėčiau augusios kitų ES šalių ekonomikos. Užsienio piliečių migracijos balansą toliau gerino sušvelninta Lietuvos imigracijos politika, Lietuvos transporto įmonių plėtra ES ir gera statybos sektoriaus padėtis. Dėl reikšmingai teigiamo migracijos balanso pernai pirmą kartą nuo 1992 m. gyventojų skaičius Lietuvoje nebemažėjo ir iš esmės buvo stabilus. Tiesa, darbingo amžiaus⁵ gyventojų vis dar mažėjo, tačiau lėčiausiai nuo 2004 m. Nebe taip sparčiai mažėjanti potencialių darbuotojų pasiūla prisideda prie darbo rinkos įtampos stabilizacijos.

Nedarbo lygis šiek tiek išaugo. Antrąjį pusmetį jis sudarė 6,3 proc. ir buvo 0,5 proc. p. didesnis nei prieš metus (žr. 10 pav.). Tam galėjo turėti įtakos atsargės įmonių požiūris į plėtrą ir palankesnės Lietuvos piliečių migracijos tendencijos bei tam tikri su socialinėmis išmokomis susiję ekonominės politikos pokyčiai. Apie pusę bedarbių skaičiaus padidėjimo lėmė gyventojai, darbą palikę dėl asmeninių ar šeiminių priežasčių. Ši tendencija gali būti iš dalies susijusi su pastaraisiais metais didintomis nedarbo ir kitomis išmokomis. Gali būti, kad dalis gyventojų dar prieš išmokų padidinimą buvo beveik apsisprendę nedirbti, tad net nedidelis išmokų padidėjimas galėjo paskatinti juos galutinai nuspręsti palikti darbą. Kitą nedarbo lygio padidėjimo dalį galėjo nulėmti atleidimas iš darbo, jis veikiausiai susijęs su įmonių truputį atsargiau vertinama ekonomine aplinka. Pavyzdžiui, vis daugiau pramonės įmonių susiduria su nepakankama produkcijos paklausa (žr. 11 pav.). Apskritai nedarbo lygio didėjimui įtaką veikiausiai darė ir reikšmingai sumažėjusi Lietuvos piliečių grynoji emigracija. Pavyzdžiui, sumažėjus emigracijos patrauklumui, Lietuvos gyventojai galėjo dažniau pasirinkti ieškoti darbo Lietuvoje, o ne emigruoti. Tokiu atveju jie būtų priskirti bedarbiams. Nedarbą galėjo didinti ir išaugęs grįžtančių, bet dar Lietuvoje darbo nesuradusių emigrantų skaičius.

Migracijos balansas buvo teigiamas.

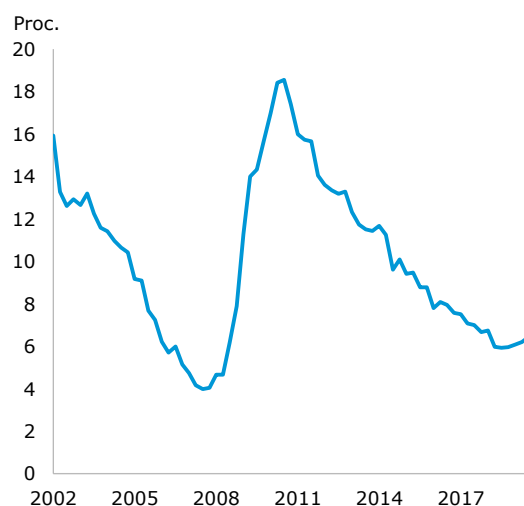
9 pav. Migracijos balanso kaitos veiksniai

Šaltiniai: Lietuvos statistikos departamentas ir Lietuvos banko skaičiavimai.

Nedarbo lygis šiek tiek padidėjo.

10 pav. Nedarbo lygis

Šaltiniai: Lietuvos statistikos departamentas ir Lietuvos banko skaičiavimai.

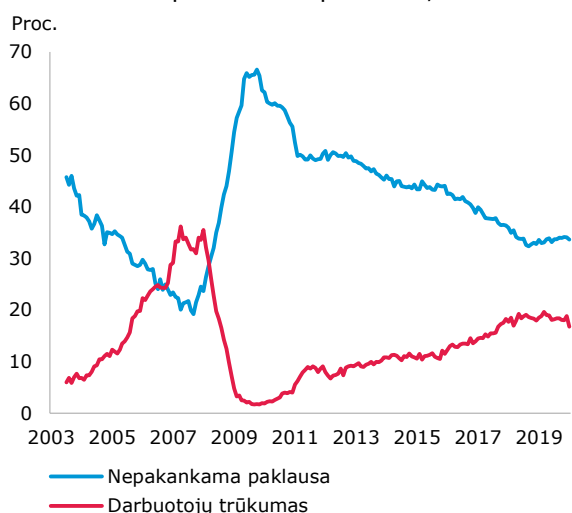
⁴ Atsižvelgiant į perkamąją galią.

⁵ 15–64 metų.

Darbo vietų skaičius pradėjo didėti pastebimai sparčiau. Keletą metų darbo vietų šalyje daugėjo iš lėto, tačiau pernai jų skaičius vėl ėmė augti sparčiau. Nemažą dalį šio pokyčio paaiškina intensyvi transporto sektoriaus plėtra ES ir sušvelninta Lietuvos imigracijos politika, leidžianti transporto, statybos, pramonės įmonėms lengviau samdyti naujus darbuotojus. Tiesa, 2019 m. pabaigoje darbo vietų transporto sektoriuje daugėjo lėčiau, o tolesnė šio sektoriaus plėtra susijusi su neapibrėžtumu daugiausia dėl EK planuojamo pradėti taikyti mobilumo paketo. Darbo vietų ėmė sparčiau daugėti ir kai kuriose kitose veiklose, pavyzdžiui, baldų pramonėje, IT, administravimo ir aptarnavimo paslaugų veiklose. Prekybos veikloje darbo vietų skaičius ėmė mažėti lėčiau nei anksčiau. Vis dėlto didžiosios dalies veiklų galimybes samdyti naujus darbuotojus riboja įtampa darbo rinkoje, ji ypač juntama didžiuosiuose miestuose ir statybos bei prekybos veiklose.

Prastesni įmonių ekonominės padėties vertinimai prisideda prie įtampos darbo rinkoje stabilizacijos.

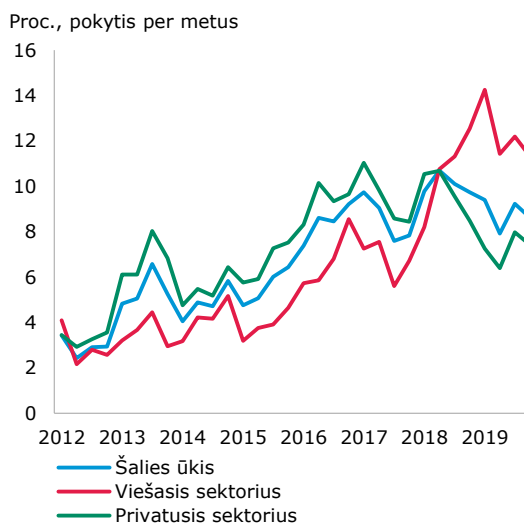
11 pav. Įmonių, kurių veiklą riboja darbuotojų trūkumas ir nepakankama paklausa, dalis

Šaltiniai: Lietuvos statistikos departamentas ir Lietuvos banko skaičiavimai.

Darbo užmokesčio augimo tendencijos privačiame ir viešajame sektoriuose išsiskyrė.

12 pav. Darbo užmokesčio raida

Šaltiniai: Lietuvos statistikos departamentas ir Lietuvos banko skaičiavimai.

Išaugęs neapibrėžtumas dėl tarptautinės aplinkos, nebedidėjanti įtampa darbo rinkoje ir techniniai veiksniai lėtina atlyginimų kilimą.

2019 m. antrąjį pusmetį šalyje darbo užmokestis pakilo 9,0 proc., o privačiame sektoriuje – 8,0 proc. (apie 1,6 proc. p. mažiau nei vidutiniškai 2017–2018 m.) (žr. 12 pav.). Prie augimo sulėtėjimo prisidėjo išaugęs neapibrėžtumas dėl tarptautinės aplinkos, lėmęs atsargesnį įmonių požiūrį į tolesnę plėtrą. Sulėtėjimui įtaką darė ir palankesnių migracijos tendencijų nulemta įtampos darbo rinkoje stabilizacija. Galiausiai sulėtėjimas yra susijęs ir su prieš dvejus metus nustatyta *Sodros* įmokų apatine riba. Tai pastebimai paspartino darbo užmokesčio kilimą 2018 m., tačiau 2019 m. šis veiksnys įtakos augimui nedarė ir jis sulėtėjo. Viešajame sektoriuje darbo užmokestis kilo ypač sparčiai – 11,5 proc. Sparčiai kilo tiek viešojo valdymo, tiek švietimo, tiek sveikatos apsaugos darbuotojų atlyginimai.

V. IŠORĖS SEKTORIUS

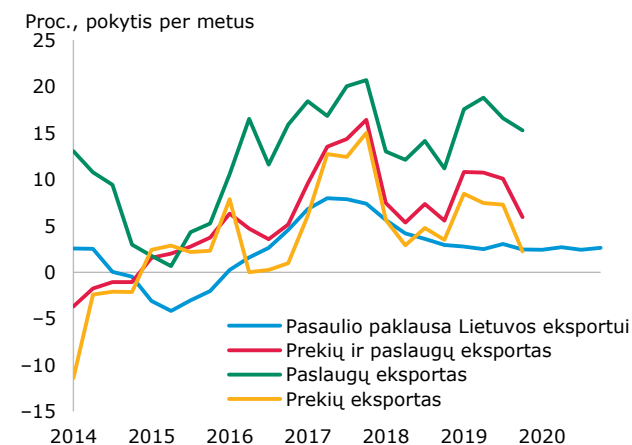
(remiamasi 2020 m. kovo 2 d. turėtais duomenimis)

2019 m. pirmąjį pusmetį sparčiai augęs Lietuvos prekių ir paslaugų eksportas, antrąjį pusmetį pradėjo augti lėčiau – tai tęsis ir šiemet. Tai lemia sunkumų patiriančios euro zonos šalys, užsienio prekybos neapibrėžtumai dėl prekybos karų, koronaviruso protrūkio ir jo poveikis ekonomikai bei mobilumo paketo įgyvendinimas. Nacionalinių sąskaitų duomenys rodo, kad realusis prekių ir paslaugų eksporto augimas 2019 m. pirmąjį pusmetį sudarė 10,6, o antrąjį – 8,2 proc. (žr. 16 pav.). Paslaugų eksportui augant sparčiau nei 2018 m., lietuviškos kilmės prekių eksportas dėl nepalankaus tarptautinės aplinkos klimato buvo mažiausias per paskutinius dvejus metus. Nors prekių eksportas lėčiau auga plačiu mastu – apima daugumą pagrindinių prekių grupių, itin didelį poveikį šiam sulėtėjimui daro mineraliniai ir naftos produktai. Perdirbamos naftos kiekis bei panaudojami „ORLEN Lietuva“ pajėgumai smuko dėl kritusių naftos kainų ir atpigusių jos produktų pasaulinėse rinkose, o tai sumažino ir Lietuvos mineralinių produktų eksporto apimtį. 2019 m. realusis kokso ir rafinuotų naftos produktų eksportas sumažėjo 5,4 proc.

Lietuviškos kilmės prekių be mineralinių produktų eksportas didėja mažiausiai nuo 2017 m. Esant prasčiausiems ES ekonomikos rezultatams nuo 2013 m., eksportuojančios Lietuvos įmonės susiduria su nebe taip sparčiai augančios išorės paklausos problema (žr. 13 pav.). Pagal eksporto rinkas lėtesnis augimas 2019 m. apėmė beveik visas šalių grupes (žr. 14 pav.). Didžiausią neigiamą poveikį lietuviškos kilmės eksporto, neįskaitant mineralinių produktų, augimui daro Japonija ir Švedija. Pagrindinė eksporto lėtėjimo priežastis Japonijos kryptimi yra ta, kad 2019 m. daugiau nei per pusę sumažėjo eksportuojamų tabako gaminių apimtis. Sparčiai didėjant Japonijos tabako importui, Lietuvą nurungė Italija ir Pietų Korėja, kur šių produktų eksportas 2019 m. sparčiai augo. Kritęs Lietuvos eksportas Švedijos kryptimi susijęs su lėtėjančiu šios šalies augimu ir investicijomis – mažiau importuota baldų ir medienos, kitų produktų bei investicinių prekių, tokių kaip mašinos ir įrenginiai. 2019 m. prekyboje su ES, nepaisant mažėjusios paklausos ir lėtesnio ES ekonomikų augimo, Lietuvos užimama eksporto rinkos dalis augo visus metus (žr. 15 pav.). Prognozuojama, kad Lietuvos eksporto paklausa 2020 m. didės lėčiau nei 2019 m. Šiais metais eksportas lėčiau augs ir dėl koronaviruso protrūkio Kinijoje, JAV bei Europoje, kurio poveikis per pasaulines vertės grandines ir mažėjančią verslo aktyvumą neigiamai veikia Lietuvos išorės sektorių.

2020 m. tikimasi stabilaus, tačiau mažesnio Lietuvos eksporto paklausos augimo.

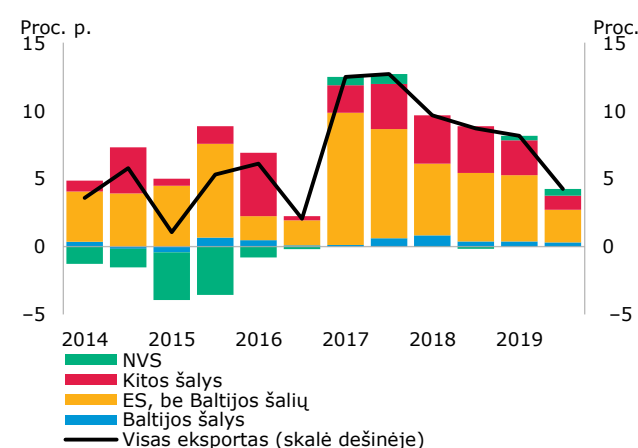
13 pav. Metinis realiojo Lietuvos prekių ir paslaugų eksporto ir išorės paklausos augimas

Šaltiniai: Lietuvos statistikos departamentas, ECB ir Lietuvos banko skaičiavimai.

Lietuvos prekių eksportas antrąjį pusmetį lėčiau didėjo beveik visose rinkose.

14 pav. Lietuviškos kilmės prekių eksporto be mineralinių produktų augimas pagal šalių grupes

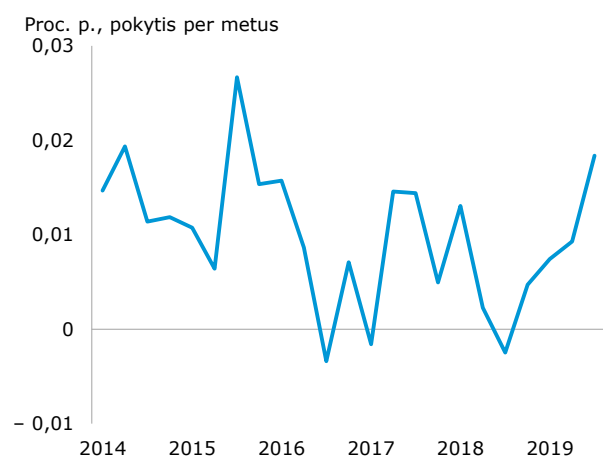
Šaltiniai: Lietuvos statistikos departamentas ir Lietuvos banko skaičiavimai.

Antrąjį pusmetį atsigavo eksportas į NVS šalis. Lietuviškos kilmės prekių eksportas į NVS šalis 2019 m. antrąją pusę padidėjo 12,5 proc. (2018 m. antrąjį pusmetį – 4 %). Daugiausia prie to prisidėjo atsigaunantis eksportas į Rusiją. Šia kryptimi padidėjo lietuviškų plastikų bei jų dirbinių, alkoholinių ir nealkoholinių gėrimų bei baldų eksportas. Kita Rytų rinkoms svarbi eksporto rūšis – reeksportas. NVS šalių kryptimi jis augo sparčiau nei 2018 m., tačiau tai galima laikyti bazės efekto dėl išskirtinai spartaus augimo 2017 m.

priežastimi. Didžiausią poveikį reeksporto atsigavimui taip pat turėjo augimas Rusijos kryptimi. Pagal produktus reeksportui ir toliau svarbiausia yra transporto priemonių kategorija, tačiau per metus padidėjo ir chemijos pramonės bei plastikų reeksporto svarba.

Lietuvos prekių eksporto rinkos dalis ES trečiąjį ketvirtį padvigubėjo.

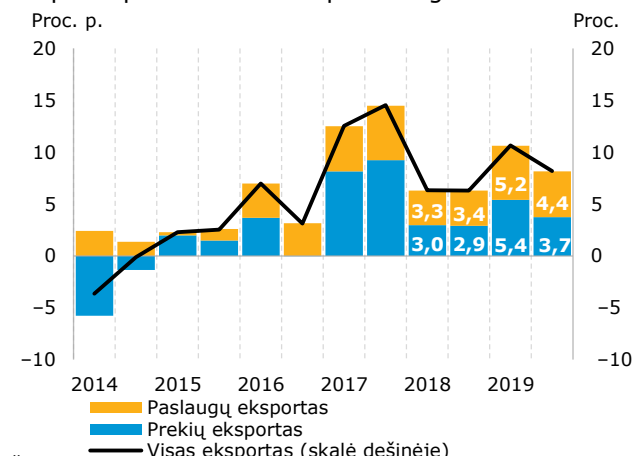
15 pav. Lietuvos eksporto prekių rinkos dalies ES raida

Šaltiniai: Eurostatas, TVF ir Lietuvos banko skaičiavimai.

Antrąjį pusmetį prekių eksporto augimas sumažėjo beveik tris kartus.

16 pav. Realiojo Lietuvos prekių ir paslaugų eksporto poveikis viso eksporto augimui

Šaltiniai: Lietuvos statistikos departamentas ir Lietuvos banko skaičiavimai.

2019 m. buvo sėkmingi Lietuvos žemės ūkiui, jo produkcijos eksportas palaikė bendrą eksporto augimą antrąjį pusmetį, kai beveik visų prekių grupių rezultatai buvo prastesni.

Išankstiniais duomenimis, bendroji žemės ūkio produkcija padidėjo 11 proc. Tai prisidėjo ir prie eksporto augimo, ypač javų bei kitų grūdų eksporto į tokias rinkas kaip Saudo Arabija ar Kinija. Beveik penkis kartus didesnė į Saudo Arabiją eksportuojamų javų vertė ir tolesnė plėtra į Kinijos rinką leidžia tikėtis, kad eksportas, ypač Kinijos kryptimi (2019 m. pasirašytas protokolas dėl lietuviškų kviečių eksporto ir paskelbtas leidimą gavusių įmonių sąrašas), ir toliau didės. Nors prekybos susitarimai palengvina užsienio prekybą ir skatina eksporto augimą, teigiamą susitarimo su Kinija poveikį šiais metais atsvers koronaviruso šokas išorės paklausai, jis jau paveikė šios šalies importą bei eksportą.

2019 m. einamosios sąskaitos balansas buvo teigiamas. Prekybos prekėmis deficitas mažėja, o didėjantis paslaugų eksportas padeda palaikyti teigiamą einamosios sąskaitos balansą⁶, jis 2019 m. trečiąjį ketvirtį sudarė 2,5 proc. BVP. Nuo 2017 m. Lietuvoje beveik visų paslaugų grupių balansas yra teigiamas, tačiau didžiausią jo dalį ir toliau sudaro transporto paslaugos. Lėčiau augantis investicinių bei tarpinio vartojimo prekių importas antrąjį pusmetį turėtų padėti palaikyti einamosios sąskaitos perteklių, tačiau pagrindinė rizika paslaugų eksportui, o kartu ir transporto sektoriui tebėra EK siūlomas mobilumo paketas. Jame nurodomas privalomas vilkikų grąžinimas į registravimo šalį kartu su padidinta apmokestinamų dienpinigių dalimi gali neigiamai paveikti transporto paslaugų eksporto apimtį ir operacijų, vykdomų iš Lietuvos, skaičių, taip sumažindamas ir einamosios sąskaitos perteklių.

⁶ Einamosios sąskaitos balanso rodiklis apskaičiuojamas naudojant keturių ketvirčių slenkamąsias sumas.

VI. KAINOS

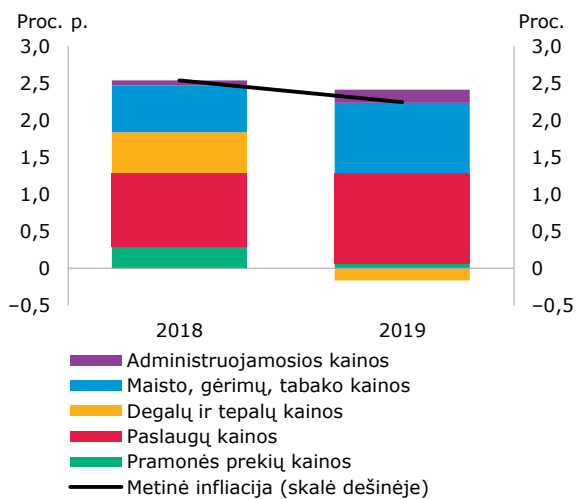
(remiamasi 2020 m. kovo 2 d. turėtais duomenimis)

Vidutinė metinė infliacija 2019 m. sudarė 2,2 proc. ir buvo mažesnė nei 2018 m. Didžiąją dalį infliacijos praėjusiais metais lėmė stabilium vidutiniškai 5 proc. tempu kilusios paslaugų kainos. Infliaciją slopino mažėjusios degalų ir tepalų kainos, tačiau maisto kainos kilo sparčiau ir buvo mažiau palankios vartotojams.

Praėjusiais metais maisto kainų raidai reikšmingą įtaką darė tiek nepalankūs orai, tiek maisto žaliavų kainų pokyčiai pasaulinėje rinkoje. Sparčiai kilusios daržovių ir mėsos kainos buvo pagrindinis veiksnys, praėjusiais metais lėmęs didžiąją dalį maisto kainų kaitos. Daržovių kainos pernai kilo beveik šeštadaliu dėl nepalankių orų, o mėsos kainas antrąjį pusmetį reikšmingai koregavo afrikinio kiaulių maro protrūkis Kinijoje. Išaugus kiaulienos paklausai Azijoje, kilo mėsos kainos pasaulyje ir Lietuva nebuvo išimtis – 2019 m. antrąją pusę kiauliena brango vidutiniškai 13, o 2020 m. sausio mėn. kiaulienos kainos per metus buvo pakilusios net 17 proc.

Lietuvoje didžiąją dalį infliacijos lemia paslaugų kainų augimas.

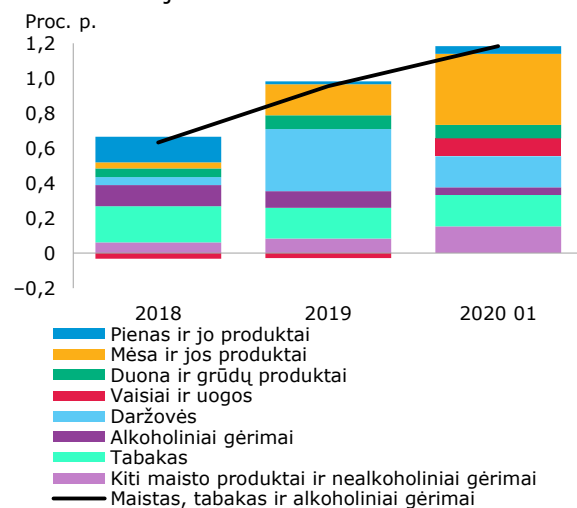
17 pav. Infliacija pagal SVKI ir jos kaitos veiksnius

Šaltiniai: Lietuvos statistikos departamentas ir Lietuvos banko skaičiavimai.

Praėjusiais metais maisto kainų augimą daugiausia lėmė kilusios daržovių kainos.

18 pav. Maisto, tabako ir alkoholinių gėrimų įtaka metinei infliacijai

Šaltiniai: Lietuvos statistikos departamentas ir Lietuvos banko skaičiavimai.

Energijos kainos praėjusiais metais mažinamai veikė pigusi nafta ir kritusios šilumos energijos kainos.

2019 m. benzino ir dyzelino kainos krito vidutiniškai po 2 proc., o jau šių metų sausio mėn. dyzelino kainos kilo 6, o benzino kainos – 12 proc. Degalų kainas didino nuo sausio 1 d. pakelti akcizai benzinui ir dyzelinui. Tiesa, pakilusioms degalų kainoms įtakos turėjo ir sausio mėn. fiksuotos aukštesnės naftos kainos. Praėjusiais metais vidutiniškai apie 10 proc. kritusios naftos kainos sausio mėn., išaugus įtampai tarp JAV ir Irano, vos per kelias dienas šoktelėjo apie 6 proc. – iki 70 JAV dol. už barelį. Pastarųjų kainų raidai įtakos turi įvairūs veiksniai, pavyzdžiui, įtampa tarptautinėje prekyboje, konfliktai Rytuose ir jų eskalacija ar tolesnė koronaviruso eiga, tad neapibrėžtumas naftos kainų atžvilgiu yra didelis. Šilumos energijos kainos praėjusiais metais krito beveik 4 proc. Vienu pagrindinių veiksnių, lėmusių šilumos energijos kainų kritimą, buvo reikšmingai piges biokuras, kuris sudaro didžiąją dalį šilumos gamybai naudojamą kuro. Kietasis kuras praėjusių metų antrąjį pusmetį pigo beveik penktadaliu, tam įtakos turėjo įvairūs veiksniai – tiek sumažintas PVM malkoms, tiek malkų paklausos ir pasiūlos veiksniai.

Praėjusiais metais sparčiai kilęs darbo užmokestis buvo vienas pagrindinių paslaugų brangimo veiksnių, kadangi darbo užmokestis paslaugų sektoriuje sudaro didesnę sąnaudų dalį nei pramonės sektoriuje.

Be to, kylantis darbo užmokestis didina spaudimą paslaugų kainoms ir per didėjančią paslaugų paklausą. Visoms paslaugoms vidutinis vartotojas Lietuvoje skiria daugiau nei ketvirtadalį savo išlaidų, ir ši dalis augant gyventojų pajamoms didėja. Praėjusiais metais paslaugų kainos kilo vidutiniškai 5 proc. tempu, tačiau kai kurių paslaugų kainos kilo sparčiau, pavyzdžiui, greitojo maisto ir maisto išsineštinai paslaugos brango daugiau nei 9, o apmokamo namų ūkio personalo paslaugų, kurios apima, pavyzdžiui, namų

tvarkymo paslaugas, kainos – daugiau kaip 20 proc. Vis dėlto šioms sparčiai brangstančioms paslaugoms vidutinis vartotojas skiria mažiau nei 1 proc. savo pajamų. Nepaisant to, kad šios išskirtys sudaro nedidelę vartotojų krepšelio dalį, tačiau tikėtina, jog tai turi įtakos tam, kad Lietuvoje vartotojų suvokiama infliacija reikšmingai viršija faktinius duomenis ir praėjusiais metais ji sudarė apie 15 proc.⁷

⁷ Vartotojų nuomonių statistinio tyrimo duomenys, Lietuvos statistikos departamentas.

VII. EKONOMIKOS FINANSAVIMAS

(remiamasi 2020 m. kovo 2 d. turėtais duomenimis)

Šalyje sutaupoma daugiau, nei investuojama⁸, o grynojo skolinimo srautas per pastarąjį pusmetį dar labiau išaugo. Disponuojamosios pajamos šalyje jau kurį laiką didėja sparčiau nei vartojimo išlaidos, tad santaupų apimtis Lietuvoje didėja. Šios santaupos kartu su kapitalo pervedimais iš užsienio viršija investicijas, ir tai leidžia susidaryti ekonomikos grynajam skolinimui į užsienį (žr. 19 pav.). Finansinių sąskaitų duomenimis, pastaruosius keletą metų grynasis skolinimas būdingas tiek privačiajam, tiek viešajam sektoriams. Finansiniam turtui sparčiau didėjant už įsipareigojimus, gryniesiems finansiniais įsipareigojimais (skirtumas tarp finansinių įsipareigojimų ir turto) šalyje ir toliau mažėja. Mažėjant įsiskolinimui, šalies ekonomika tampa atsparesnė įvairaus pobūdžio sukrėtimams. Viešasis sektorius pastaraisiais metais sėkmingai mažino grynuosius finansinius įsipareigojimus, o ne finansų įmonių grynujų finansinių įsipareigojimų ir BVP santykis pastaruosius penkerius metus ir toliau yra gana stabilus. Lietuvos gyventojų finansinis turtas reikšmingai viršija jų prisiimtus finansinius įsipareigojimus. Namų ūkių grynasis finansinis turtas 2019 m. trečiąjį ketvirtį sudarė 70,5 proc. šalies BVP, šis santykis ir toliau buvo vienas didžiausių nuo duomenų sudarymo pradžios 2004 m.

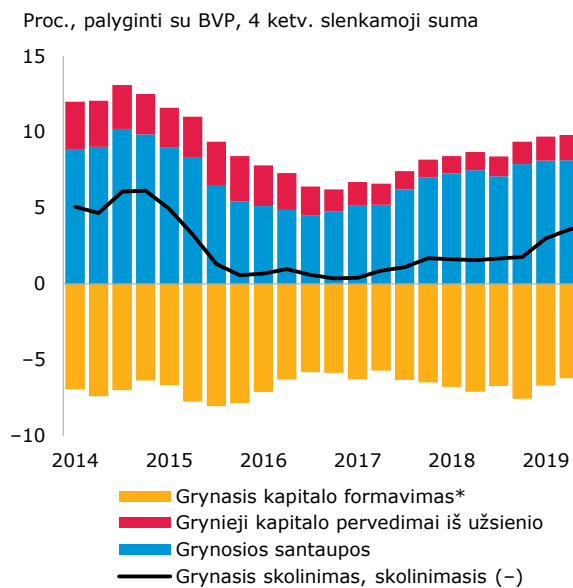
PFĮ paskolų įmonėms portfelis tebesitraukė. Per 2019 m. PFĮ paskolų įmonėms portfelis sumažėjo 1,4 proc., ketvirtąjį ketvirtį jis taip pat traukėsi. 2019 m. pabaigoje jis buvo 2,7 proc. mažesnis nei trečiąjį ketvirtį. Vienos iš pagrindinių tokio sumažėjimo priežasčių ir toliau, tikėtina, yra sugriežtintos kai kurių bankų skolinimo sąlygos ir padidėjusios bankų koncentracijos padariniai. Naujų paskolų įmonėms palūkanų normos 2019 m. antrąjį pusmetį stabilizavosi. Jų metinis vidurkis sudarė 3 proc. ir per metus padidėjo 0,24 proc. p., o 2019 m. paskutinį ketvirtį beveik nepakito. 2019 m. trečiojo ketvirčio duomenimis, įmonių veiklos sektorių finansavimo tendencijos buvo skirtingos. Didžiausi pagal bendrą bankų suteiktų paskolų vertę įmonių segmentų (NT veiklos, prekybos ir gamybos) portfeliai per metus sumenko, tačiau tuo pat metu didėjo kredito įstaigų suteiktų paskolų profesinę, mokslinę bei techninę veiklą vykdančioms įmonėms, transporto ir apgyvendinimo bei maitinimo paslaugų įmonėms apimtis. Kita vertus, nors bankų suteiktų paskolų įmonėms portfelis traukėsi, įmonių finansinis svertas tebebuvo išaugęs, jos ir toliau savo veiklą finansavo alternatyviais šaltiniais. Remiantis finansinių sąskaitų duomenimis, bendra įmonių įsipareigojimų suma 2019 m. trečiąjį ketvirtį buvo 2,1 proc. didesnė nei prieš metus.

Namų ūkiams suteiktų paskolų portfelis didėjo lėčiau, tačiau būsto paskolų portfelio augimo tempas tebėra spartus. 2019 m. antrąjį pusmetį namų ūkių paskolų portfelis per metus vidutiniškai didėjo 8 proc., tačiau toks augimo tempas buvo daugiau nei 0,5 proc. p. lėtesnis nei 2019 m. pirmąjį pusmetį. Spartų bendro namų ūkių paskolų portfelio augimą lėmė didžiausias savo apimtimi būsto paskolų portfelis, 2019 m. išaugęs apie 9 proc. Vartojimo ir kitų paskolų portfelis per metus reikšmingai nepakito (padidėjo apie 1 %), nors dar 2019 m. viduryje jo augimas sudarė šiek tiek daugiau nei 6 proc. Nagrinėjamu laikotarpiu namų ūkiams taip pat buvo suteikta mažiau naujų vartojimo ir kitos paskirties paskolų nei tuo pačiu metu pernai (žr. 20 pav.), o tokie kreditavimo pokyčiai slopino gyventojų vartojimo išlaidų augimą. Tam reikšmingą įtaką darė pastaruoju metu besitraukiantis kitos paskirties (daugiausia individualiosioms įmonėms) paskolų portfelis. Namų ūkių kreditavimo augimą ir toliau palaikė gana žemas nedarbo lygis ir sparčiai kylantis darbo užmokestis. Pastarosios tendencijos teigiamai veikė namų ūkių lūkesčius dėl ateities – vartotojų pasitikėjimo rodiklis 2019 m. pabaigoje vis dar buvo sąlyginai aukštas, nors nuo rugsėjo mėn. gyventojų lūkesčiai prastėja. Naujų būsto paskolų palūkanų normos nuo rugsėjo mėn. iš esmės nebedidėja: 2019 m. gruodžio mėn. jos sudarė 2,37 proc. – 0,07 proc. mažiau nei birželio mėn., nors jų metinis vidurkis tebebuvo 0,14 proc. p. didesnis nei 2018 m. pabaigoje. Vartojimo paskolų palūkanų normos ir toliau mažėja. Jos 2019 m. gruodžio mėn. sudarė vidutiniškai 8,29 proc., o jų metinis vidurkis metų pabaigoje buvo 0,79 proc. p. mažesnis nei atitinkamu laikotarpiu prieš metus ir 0,43 proc. p. mažesnis nei birželio mėn.

⁸ Investicijomis laikomas bendrojo kapitalo formavimas, kurį sudaro bendrojo pagrindinio kapitalo formavimas ir atsargų pasikeitimas.

Šalyje investuojama mažiau, nei sutaupoma, vyrauja grynas skolinimas užsieniui.

19 pav. Grynąjį skolinimą lemiantys veiksniai

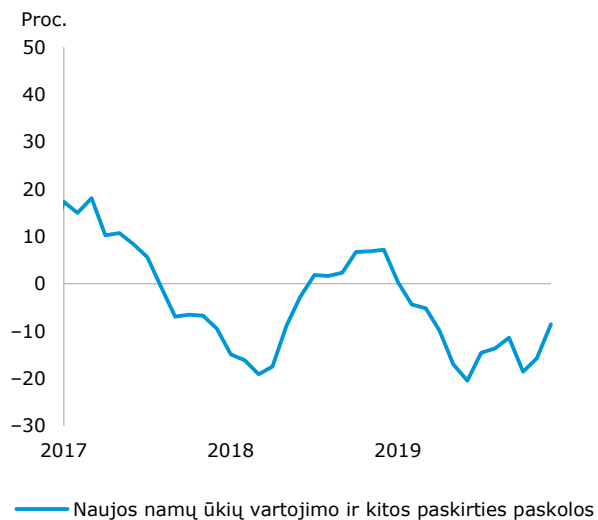

Šaltiniai: Lietuvos statistikos departamentas ir Lietuvos banko skaičiavimai.

* Bendrojo kapitalo formavimas sumažintas pagrindinio kapitalo vartojimu; neigiamas dydis rodo, kad kapitalo formavimas didesnis už jo vartojimą.

Namų ūkiams bankai suteikė mažiau naujų paskolų vartojimo ir kitoms reikmėms.

20 pav. Per tris mėnesius namų ūkiams suteiktų naujų vartojimo ir kitos paskirties paskolų metinis pokytis

Šaltinis: Lietuvos bankas.

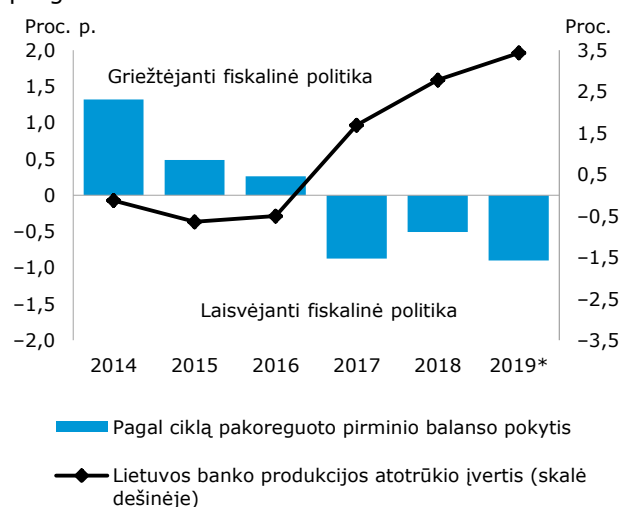
VIII. VALDŽIOS SEKTORIAUS FINANSAI

(remiamasi 2020 m. kovo 2 d. turėtais duomenimis)

Valdžios sektoriaus balansas 2019 m. blogėjo. Balansas prastėjo nepaisant spartesnio ekonomikos augimo, o tai vienas iš požymių, kad fiskalinė politika yra skatinamoji ir linkusi į procikliškumą (žr. 21 pav.). Fiskalinės politikos laisvėjimą⁹ lėmė įvairūs pajamas mažinantys ir išlaidas didinantys sprendimai, pavyzdžiui, 2019 m. padidintas NPD, sumažinti GPM ir socialinio draudimo įmokų tarifai, kilo valdžios sektoriaus darbuotojų darbo užmokestis, socialinės išmokos ir kt. Dėl šių sprendimų per 2019 m. tris ketvirčius valdžios sektoriaus išlaidos didėjo panašiu tempu kaip ir praėjusiais metais (10,1 %), tačiau pajamų augimas sulėtėjo (iki 6 %).

Lietuvos ekonomikos pakilimo fazėje vykdoma skatinamoji (laisvėjanti) fiskalinė politika rodo fiskalinės politikos procikliškumą.

21 pav. Lietuvos fiskalinės politikos krypties ir produkcijos atotrūkio nuo potencialo raida ir prognozė

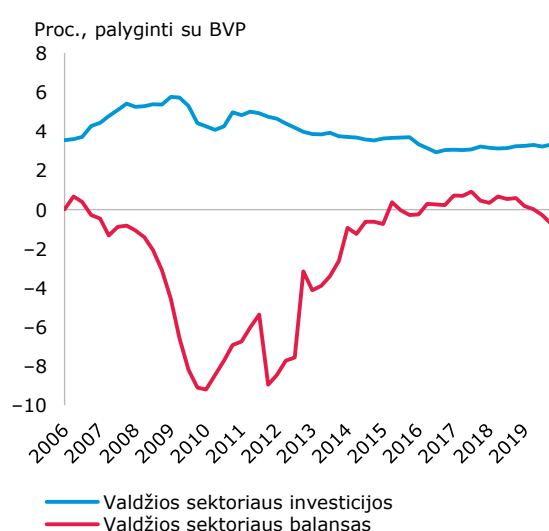

Šaltiniai: Lietuvos statistikos departamentas ir Lietuvos banko skaičiavimai.

* Lietuvos banko prognozė.

Pastaruoju laikotarpiu valdžios sektoriaus balansą palankiai veikė sumažėjęs valdžios sektoriaus investicijų ir BVP santykis.

22 pav. Valdžios sektoriaus investicijų ir balanso raida

Šaltinis: Lietuvos statistikos departamentas.

Pastaraisiais metais valdžios sektoriaus balansą gerino sumažėjęs valdžios sektoriaus investicijų ir BVP santykis (žr. 22 pav.). Valdžios sektoriaus investicijos Lietuvoje daugiausia finansuojamos ES lėšomis (remiantis valstybės investicijų programa, paprastai daugiau nei pusę valstybės investicijų lėšų sudaro ES ir kita tarptautinė parama), todėl jų raidą iš dalies lemia ES finansinė perspektyva. Kadangi ES fondų lėšų, palyginti su BVP, šiuo finansavimo laikotarpiu gauta mažiau, palaikyti panašų investicijų lygį būtų reikėję daugiau nuosavų lėšų, o tai įgyvendinti būtų sudėtinga atsižvelgiant į būtinybę laikytis fiskalinių taisyklių. Pastaruoju laikotarpiu didžiausia dalis valdžios sektoriaus investicijų tenka transporto infrastruktūrai gerinti (apie trečdalis), gynybai (apie 15 %) bei švietimui (apie dešimtadalis). Palyginti su euro zona, Lietuvoje santykinai mažesnė dalis investicijų skiriama moksliniams tyrimams ir eksperimentinei plėtrai bei pagrindiniams tyrimams (euro zonoje – apie 18 %, Lietuvoje – apie 9 %). Valdžios sektoriaus investicijų ir BVP santykis Lietuvoje mažėjo, tačiau jis artėjo prie euro zonos vidurkio (Lietuvoje sudarė apie 3,2, o euro zonoje – apie 2,8 % BVP), taigi iš bendrų tendencijų pernelyg neišsiskyrė.

⁹ Fiskalinės politikos laisvėjimą rodo blogėjantis pagal ciklą pakoreguotas pirminis balansas.